

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
Кафедра економічної кібернетики

Затверджено

На засіданні кафедри
економічної кібернетики
економічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 1 від 31 серпня 2022 р.)

Завідувач кафедри

доц., к.е.н. Зоряна АРТИМ-ДРОГОМИРЕЦЬКА

Силабус з навчальної дисципліни
«ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК»,
що викладається в межах освітньо-професійної програми
«Маркетинг»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
для здобувачів за спеціальністю 075 «Маркетинг»

Львів 2022 р.

Назва курсу	Економічний ризик
Адреса викладання курсу	ЛНУ імені Івана Франка, економічний факультет м. Львів, просп. Свободи, 18
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Економічний факультет, кафедра економічної кібернетики
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» Спеціальність: 075 «Маркетинг» Освітня програма «Маркетинг»
Викладачі курсу	Артим-Дрогомирецька Зоряна Богданівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної кібернетики
Контактна інформація викладачів	zoriana.artym-drohomyretska@lnu.edu.ua https://econom.lnu.edu.ua/employee/artym-drohomyretska-z-b
Консультації по курсу відбуваються	Очні консультації: за попередньою домовленістю в день проведення аудиторних занять (економічний факультет, просп. Свободи, 18, каф. економічної кібернетики, ауд. 308) Онлайн консультації: за попередньою домовленістю через Microsoft Teams, Zoom або подібні ресурси в робочі дні з 09.00 до 18.00 год. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або дзвонити.
Сторінка курсу	https://econom.lnu.edu.ua/course/ekonomichnyy-ryzyk
Інформація про курс	Завданням дисципліни «Економічний ризик» є засвоєння методології та методики проведення аналізу та застосування економіко-математичних моделей, що враховують ризик; набуття досвіду найбільш типових прийомів моделювання та вимірювання ризику в процесі прийняття рішень.
Коротка анотація курсу	Дисципліна «Економічний ризик» є вибірковою дисципліною зі спеціальності 075 «Маркетинг» для освітньо-професійної програми «Маркетинг», яка викладається в 1-му семестрі другого (магістерського) рівня вищої освіти в обсязі 4 кредити (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Мета та цілі курсу	Метою викладання навчальної дисципліни «Економічний ризик» є надання фундаментальних знань з методології, концепцій, методів і технологій дослідження раціональної поведінки організаційно-економічних систем і кількісних методів прийняття рішень з урахуванням ризику.
Література для вивчення дисципліни	Базова література 1. Артим-Дрогомирецька З. Б. Економічний ризик : навч.-метод. посібник із грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України / З. Б. Артим-Дрогомирецька, М. В. Негрей. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 320 с. 2. Артим-Дрогомирецька З.Б. Економічний ризик : практикум / З. Б. Артим-Дрогомирецька, І. Б. Романич – Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2008. – 186 с. 3. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.

	<p>4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.</p> <p>5. Мороз В.М. Ризик-менеджмент : навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / В.М. Мороз, С.А. Мороз. – Харків : НТУ «ХП», 2018. – 140 с. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39143/1/Book_2018_Moroz_Ryzyk_menedzhment.pdf</p> <p>6. Економічний ризик: ігрові моделі : [навч. пос.] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний; за ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.</p> <p>7. Лабурцева О. І. Ризики в маркетингу : підручник / О. І. Лабурцева. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 476 с.</p> <p>Допоміжна література</p> <p>8. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В. В. Вітлінський – К. : Деміур, 1996. – 212 с.</p> <p>9. Вітлінський В.В. Економічний ризик і методи його вимірювання : підручник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов – К. : ІЗМН, 1996. – 400 с.</p> <p>10. Економічний ризик: методи оцінки та управління [Текст] : навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 208 с. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50229/5/Ekonomichniy_ryzyk%20.pdf</p> <p>11. Кучеренко В.Р. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник./ Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. – Одеса, 2011. – 199 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf</p> <p>12. Посохов І. М. Управління ризиками у підприємстві: навчальний посібник \ І. М. Посохов. – Харків : НТУ «ХП», 2015. – 220 с. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/28480/1/Posokhov_Upravlinnia_ryzykamy_2015.pdf</p> <p>13. Балджи М.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб. Харків: Промарт, 2015. – 300 с. URL : http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4367/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B9%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D1%96%D1%80%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf</p>
Тривалість курсу	120 год.
Обсяг курсу	<p>32 години аудиторних занять. З них 16 годин лекцій, 16 годин лабораторних занять та 88 годин самостійної роботи для денної форми здобуття освіти;</p> <p>14 годин аудиторних занять. З них 8 годин лекцій, 6 годин лабораторних занять та 106 годин самостійної роботи для заочної форми здобуття освіти.</p>

<p>Очікувані результати навчання</p>	<p>Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, у результаті вивчення курсу студенти повинні:</p> <p>знати: основні поняття та терміни теорії економічного ризику, причини виникнення економічних ризиків, функції ризиків, різновиди ризиків; класифікацію ризиків і втрат; фактори, що впливають на підвищення або зниження рівня ризику; показники, що характеризують економічний ризик; методи та інструментарій кількісного аналізу та управління організаційно-економічними системами з урахуванням ризику, можливість їх використання; пріоритетні напрямки зниження ризику, доцільність їх використання у різноманітних ситуаціях; основні принципи комплексного підходу до управління ризиком; основні засади теорії портфеля.</p> <p>вміти: проводити якісний аналіз, ідентифікацію ризику та здійснювати відповідні обчислення, використовуючи сучасні ЕОМ та відповідні програмно-методичні комплекси; оцінювати міру ризику, а також контролювати, моделювати й враховувати ризик, управляти ним, досліджувати можливі засоби захисту від ризиків, застосовуючи відповідні методи економічної ризикології; цілеспрямовано аналізувати різноманітні ризики, зокрема маркетингові, та використовувати адекватні методи їх аналізу; складати економіко-математичні моделі економічних систем, перевіряти їх адекватність; застосовуючи методи спостереження та контролю, визначати ризикові чинники виробництва, види виробничих процесів та елементи зовнішнього середовища, що можуть створювати загрозу збитків; оцінювати ефективність різних видів діяльності підприємств з точки зору ризику та дохідності; аналізувати та моделювати економічний ризик; здійснювати заходи щодо мінімізації ризиків; оцінювати конфліктність, багатокритеріальність та зумовлений ними ризик; моделювати процес прийняття рішень з урахуванням невизначеності; оцінювати ефективність і ризиковість рішень, що приймаються.</p> <p>У результаті вивчення дисципліни студент набуває:</p> <p>Загальні компетентності (ЗК):</p> <p>ЗК1. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):</p> <p>СК5. Здатність до діагностування маркетингової діяльності ринкового суб'єкта, здійснення маркетингового аналізу та прогнозування.</p> <p>Програмні результати навчання (ПРН):</p> <p>ПРН 2. Вміти адаптовувати і застосовувати нові досягнення в теорії та практиці маркетингу для досягнення конкретних цілей і вирішення задач ринкового суб'єкта.</p> <p>ПРН 3. Планувати і здійснювати власні дослідження у сфері маркетингу, аналізувати його результати і обґрунтовувати ухвалення ефективних маркетингових рішень в умовах невизначеності.</p> <p>ПРН 7. Вміти формувати і вдосконалювати систему маркетингу ринкового суб'єкта.</p> <p>ПРН 11. Використовувати методи маркетингового стратегічного аналізу та інтерпретувати його результати з метою вдосконалення маркетингової діяльності ринкового суб'єкта.</p>
<p>Ключові слова</p>	<p>РИЗИК, НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК, МАРКЕТИНГОВІ РИЗИКИ, МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКУ, УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ,</p>

	ТЕОРІЯ ПОРТФЕЛЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ, ДИВЕРСИФІКАЦІЯ, ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ.
Формат курсу	Очний /заочний
	Проведення лекцій, практичних занять та консультації для кращого розуміння тем навчальної дисципліни
Теми	Тема 1. Ризик як економічна категорія. Його сутність. Тема 2. Ризики у маркетингу. Тема 3. Система кількісних оцінок економічного ризику. Тема 4. Теорія корисності та прийняття рішень в умовах ризику. Тема 5. Основні засади теорії портфеля в умовах ризику та диверсифікація як спосіб зниження ризику. Тема 6. Моделювання економічного ризику та теорії гри. Тема 7. Прийняття багатоцільових рішень в умовах ризику. Тема 8. Економічні ризики, пов'язані з операційною діяльністю підприємства. Фінансовий ризик-менеджмент.
Підсумковий контроль, форма	залік в кінці семестру
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з таких дисциплін: «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Теорія ймовірностей та математична статистика», «Економіко-математичні методи і моделі», «Фінанси», «Маркетинг», достатніх для сприйняття категоріального апарату та розуміння інструментарію моделювання.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентація, лекції, дискусія, індивідуальні завдання, проектно-орієнтоване навчання, колаборативне навчання.
Необхідне обладнання	Вивчення навчальної дисципліни «Економічний ризик» потребує використання загально вживаних програм і операційних систем з метою подання електронних матеріалів: електронна пошта, платформи Microsoft Teams, Zoom, Telegram, Moodle. Для викладання курсу необхідно комп'ютер, мультимедійне обладнання.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: <ul style="list-style-type: none"> • поточний контроль знань на практичних заняттях (розв'язування практичних задач): 50% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 50; • контрольні заміри (2 модулі): 50% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 50 (2×25); Підсумкова максимальна кількість балів 100. <p>Письмові роботи: Очікується, що студенти можуть виконувати індивідуальне письмове завдання (реферат).</p> <p>Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її</p>

незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Несвоєчасне виконання поставленого індивідуального завдання призводить до зниження оцінки за це завдання.

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.

Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика виставлення балів. Враховуються всі бали, набрані під час семестру.

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Шкала оцінювання: Університету, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
		Залікова оцінка
A	90 – 100	Зараховано
B	81-89	Зараховано
C	71-80	Зараховано
D	61-70	Зараховано
E	51-60	Зараховано
FX	21-50	Не зараховано з можливістю повторного складання
F	0-20	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку чи екзамену

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття ризику та основні його складові елементи.
2. Поняття невизначеності, види невизначеності.
3. Причини виникнення ризику і невизначеності та елементи їх класифікації.
4. Об'єкт, суб'єкт та джерело ризику. Приклади.
5. Необхідність аналізу ризику. Види аналізу ризику.
6. Якісний аналіз ризику.
7. Кількісний аналіз ризику.
8. Класифікація ризику. Типи і види ризиків.
9. Історія виникнення теорії економічного ризику.
10. Сутність маркетингових ризиків та їх місце у підприємницькій діяльності.
11. Способи класифікації ризиків у маркетингу.
12. Концепція та процес управління ризиками в маркетингу.
13. Поняття, завдання та види аналізу маркетингових ризиків.

14. Особливості управління окремими видами маркетингових ризиків.
15. Загальні підходи до аналізу кількісних оцінок ризику.
16. Оцінка ступеня ризику в абсолютному виразі.
17. Оцінка ступеня ризику у відносному виразі.
18. Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризику.
19. Сутність концепції теорії корисності. Корисність за Нейманом-Моргенштерном. Теорія сподіваної корисності.
20. Поняття лотереї, сподіваного виграшу, детермінованого еквіваленту лотереї, премії за ризик. Сподівана корисність.
21. Функції корисності осіб з різним ставленням до ризику. Поняття схильності, несхильності та нейтральності до ризику.
22. Функція схильності-несхильності до ризику.
23. Суть управління портфелем цінних паперів. Диверсифікація як спосіб зниження ризику.
24. Норма прибутку цінних паперів.
25. Оцінка ризику цінних паперів.
26. Кореляція цінних паперів та її застосування.
27. Формування портфеля цінних паперів (портфель з двох акцій).
28. Формування портфеля цінних паперів (портфель з багатьох акцій).
29. Оптимізація структури портфеля. Задача збереження капіталу. Задача одержання бажаного (фіксованого) прибутку.
30. Оптимізація структури портфеля. Включення в портфель безризикових цінних паперів. Розрахунок структури ринкового портфеля.
31. Основні поняття гри. Поняття конфліктної ситуації та стратегії гравця. Нижня та верхня ціна гри.
32. Методи знаходження оптимальних стратегій гравців.
33. Сутність теоретико-ігрової моделі.
34. Економічне середовище у ролі гравця. Поняття інформаційної ситуації та її характеристика.
35. Функція ризику. Модель прийняття рішень в умовах ризику.
36. Критерії прийняття рішень в умовах ризику в полі різних інформаційних ситуацій.
37. Класи задач прийняття багатоцільових рішень за умов невизначеності та ризику.
38. Структурна схема процесу побудови моделі багатокритеріальних задач.
39. Вибір способу нормалізації, врахування пріоритету та критерію згортки.
40. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі однієї інформаційної ситуації.
41. Одноцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій.
42. Багатоцільова багатокритеріальна задача прийняття рішень в полі кількох інформаційних ситуацій.
43. Загальні засади фінансового менеджменту з урахуванням ризику.
44. Класифікація фінансових ризиків. Способи управління ризиками.
45. Основні напрямки перенесення ризику: диверсифікація, страхування, хеджування, лімітування, резервування.

Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.
-------------------	--

Структура навчальної дисципліни «Економічний ризик»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Сутнісна характеристика та методи оцінки економічних ризиків													
Тема 1. Ризик як економічна категорія. Його сутність	13	2	1			10	13,5	1	0,5				12
Тема 2. Ризики у маркетингу	15	2	1			12	15,5	1	0,5				14
Тема 3. Система кількісних оцінок економічного ризику	18	2	4			12	17	1	2				14
Тема 4. Теорія корисності та прийняття рішень в умовах ризику	14	2	2			10	16	1	1				12
Разом за змістовим модулем 1	60	8	8			44	60	4	4				52
Змістовий модуль 2. Аналіз та управління економічними ризиками													
Тема 5. Основні засади теорії портфеля в умовах ризику та диверсифікація як спосіб зниження ризику	14	2	2			10	15,5	1	0,5				14
Тема 6. Моделювання економічного ризику та теорії гри	14	2	2			10	13,5	1	0,5				12
Тема 7. Прийняття багатоцільових рішень в умовах ризику	16	2	2			12	15,5	1	0,5				14
Тема 8. Економічні ризики, пов'язані з операційною діяльністю підприємства. Фінансовий ризик-менеджмент	16	2	2			12	15,5	1	0,5				14
Разом за змістовим модулем 2	60	8	8			44	60	4	2				54
Усього годин	120	16	16			88	120	8	6				106
ІНДЗ		-	-			-	-	-	-				-
Усього годин	120	16	16			88	120	8	6				106